

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

НИЗОМИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ПЕДАГОГИКА УНИВЕРСИТЕТИ

ЭТИКА, ЭСТЕТИКА ВА МАНТИҚ

(услубий қўлланма)

ТОШКЕНТ - 2011

Аннотация

Мазкур услубий қўлланма Ўзбекистон Республикаси «Таълим тўғрисидаги қонун» ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» талаблари, шунингдек, Республика Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан тавсия этилган намунавий ва ТДПУ «Фалса» кафедрасининг 2011 йил августдаги тасдиқланган ишчи дастури асосида тайёрланди.

Унда этика, эстетика, мантиқ фанларининг назарий асослари, мақсад-вазифалари, предмети, ўзига хос хусусиятларига эътибор қаратилди. Қўлланма Олий таълимнинг бакалавриат босқичи талабалари учун мўлжалланган.

Тузувчилар: ф.ф.н.доц. М.Х.Тиллаволдиева,
катта ўқитувчи Ш.Холматова,
ўқитувчилар: М.Мамаджонова,
У.Мамаюсупов

Тақризчилар: ф.ф.д.проф. Э.М.Иззетова,
ф.ф.н.доц. Э.Х.Расулев.

Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика университети Илмий Кенгашининг 2011 йил ¼. 20-сонли қарори билан нашрга тавсия этилган.

Кириш

Маълумки, Университет Олий ўқув юртлирининг ўқув дастурларида “Этика, эстетика, мантик” фанлари бакалаврият босқичи талабалари учун 36 соатга мўлжалланган бўлиб, бундан мазруза – 14 соат, амалий машғулот – 22 соат ажратилган.

Мазкур фанларни ҳозирги кун талаб даражасида ўқитиш талабаларнинг ахлоқий-эстетик-мантиқий фикрлаш қобилиятини ошириш тобора муҳим аҳамият касб этмоқда. Ушбу фанлар инсоният тарихида икки минг йилдан кўпроқ давр мобайнида ўрганиб келинган. Улар ёшларга ўз атрофидаги оламни ўрганиш, олам ҳақидаги билимларини кўпайтириш, ахлоқий ҳодисалар, гўзалликни англай олиш, олижаноблик, улугворлик, бошқа инсонлар билан ўзаро муносабатга киришишда мантиқий хатоларга йўл қўймастик каби муҳим вазифаларни бажаришга хизмат қилади. Шунингдек “Этика, эстетика, мантик” фанларини ўзлаштириш жараёнида амалга оширадиган масалалар доирасида бакалавр ахлоқнинг келиб чиқиши, ахлоқий тамойиллар ва меъёрлар, фуқаролик жамияти, оила ва давлат, аждодларимиз ахлоқий - дидактик дурдоналар, шунингдек нафосатшуносликка оид гўзаллик ва хунуклик, улугворлик ва тубанлик, фожиявийлик ва кулгилилик моҳиятини англаш ва муносабат билдириш, билиш жараёни ва босқичлари, тафаккур шакллари, тушунча, ҳукм, хулоса чиқариш, исбот ва рад этиш усулларини фалсафий моҳиятини англайд.

Тайёрланган услубий қўлланмада матнлар мавзуси баёнида педагогика ихтисослигининг ўзига хос хусусиятлари ҳам ҳисобга олинган бўлиб, бакалаврият йўналишида дарс бераётган профессор – ўқитувчилар матнлар баёни жараёнида аниқ ихтисосликни ҳисобга олиб, уни тўлдиришлари мумкин. Бунинг учун ҳар бир мавзу бошида Президент И.А. Каримовнинг асарлари мавжуд ўқув қўлланмалар ва ёрдамчи адабиётлар тавсия этилиб, мавзу мазмунини тўлдириш ва чуқурлаштиришга ёрдам берадиган бетлар кўрсатилган.

Ушбу қўлланма ҳақида ўз фикр - мулоҳазалари, танқидий қарашларини ҳолисона билдирган кишиларга муаллифлар олдиндан ўз миннатдорчилигини билдирадilar.

1-мавзу: Этиканинг тадқиқот доираси мақсади ва вазифалари, ахлоқий қарашлар тарихи. Этиканинг келиб чиқиши, унда ихтиёр эркинлигининг аҳамияти ва ахлоқ тузилмаси.

Режа:

1. Ахлоқ, одоб, ҳулқ тушунчаларининг маъноси ва моҳияти ҳамда аҳамияти. Буюк мутафаккирлар ва Президентимиз И.А.Каримовнинг ахлоққа берган таъриф ва тавсифлари.
2. Ахлоқшунослик (этика) фанининг баҳс мавзуи (предмети), унинг асосий вазифалари, фалсафа ва гуманитар билимлар тизимида тугган ўрни. Ахлоқшуносликнинг асосий йўналишлари ва бўлимлари.
3. Ахлоқнинг ижтимоий, тарихий ҳодиса эканлиги ва ижтимоий онгнинг ўзига хос шакли сифатидаги ўрни ҳамда аҳамияти.
4. Ахлоқшуносликнинг Ўзбекистон Республикаси мустақиллигини мастаҳкамлашдаги ўрни ва аҳамияти. Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллиги ҳужжатлари, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва бошқа қонунларида, Президент И.А. Каримов асарларида ахлоқий урф-одатлар, анъаналар, қондалар, кадриятларнинг роли ва аҳамияти. Этик эркинлик ва этик тарбия тушунчаларининг узвий боғлиқлиги.
5. Этика тузилмаси. Ахлоқий онг кишиларнинг қундалик хатти-ҳаракатлари уларнинг ҳулқида, амалий ҳаётида намоён бўлиши. Этик муносабатлар ва уларнинг асосий вазифалари. Этиканинг келиб чиқиш тарихи – инсоният тарихининг ажралмас қисми

Мавзуга оид таянч тушунчалар: одоб, ҳулқ, ахлоқ, жамият, таракқиёт, ахлоқий онг, ахлоқий муносабат, ижтимоий онг, ахлоқий танлов, дин, ихтиёр эркинлиги, ҳуқуқ, сиёсат, санъат, мафкура.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. **Буюк ва муқаддасан, мустақил Ватан.** Ўзбекистоннинг 20 йиллик мустақил таракқиёт йўлида қўлга киритган ютуқ ва натижалари, мамлакатимизнинг салоҳияти ва қудрати, туб ислохотларнинг моҳияти ва аҳамиятини аҳолининг кенг қатламларига етказиш, жойларда ташкилий-амалий, маданий-маърифий тадбирлар, тарғибот-ташвиқот ишларини амалга ошириш учун мўлжалланган илмий-оммабоп нашр. – Т.: «Иқтисодиёт», 2011.

2. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. Т., 2010

3. И.А.Каримов. 2010 йил 12-ноябрдаги Олий Мажлиснинг Қонунчилик палатасининг ва Сенатининг қўшма мажлисидаги “Мамлакатимизда

демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси” мавзусидаги маърузаси.-“Халқ сўзи” газетаси 2010 йил 13 ноябр.

4. И. А. Каримов. Юксак маънавият енгилмас куч. – Т., “Маънавият” 2008 йил.

5. Каримов И .А. Дон.шманд халкимизнинг мустақкам ирэдасига ишонаман. «Фидокор» газетаси, 2000 йил, 8-июнь.

6. И.А.Каримов. «Баркамол авлод орзуси» Тошкент, Ўзбекистон, 2000

7. И.А.Каримов. «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва таракқиёт кафолатлари» Тошкент, Ўзбекистон, 1997.

8. . Каримов И.А. Халоллик ва фидойилик фаолиятимизнинг асосий мезони булсин. Т., 1994.

9. И.А.Каримов. «Ўзбекистон XXI асрга интиломқда» Тошкент, Ўзбекистон, 1997.

10 Авлоний А. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. Т., 1992.

11. Шер А. Ахлоқшунослик. Т. 2000.

1. Ахлоқшунослик (этика) қадим замонларда пайдо бўлиб, шаклланиб ва ривожланиб, бизнинг давримизгача Ўз аҳамиятини сақлаб келаётган энг кизиқарли ва энг муҳим инсоншунослик фанларидан биридир. Ахлоқшунослик фанининг номи ахлоқ сўзидан келиб чиққан бўлиб, бу тушунча тўғрисида адабиётлардан ҳозирча ягона қарашлар йўқ. Айрим адабиётларда ахлоқ кишиларнинг ҳар бир жамиятга хос хулқ нормалари мажмуи дейилса, бошқаларда эса ахлоқ ижтимоий онг шаклларида бири социал тартиб - қоида бўлиб, бу тартиб - қоида итисносиз ҳамма соҳаларда кишиларнинг ҳатти-ҳаракатини тартибга солиш вазифасини бажаради дейлади. Бунинг боиси энг аввало ахлоқ сўзининг кўп маъноли ва кўп киррали эканлиги билан изоҳланади. Ахлоқ арабча хулқ сўзининг кўплигидан ва лотинча «mores» сўзидан олинди, “одоб”, “феъл – атвор” деган маъноларни англатади. Худди шунингдек, рус тилида ишлатиладиган «морель» сўзидан олинган бўлиб, у ҳам ахлоқ маъносини билдиради, «мрраль» сўзи рус тилида ишлатиладиган «нравственность» деган сўзининг синоними деган фикрлар ҳам мавжуд. Ахлоқ кишиларнинг, ҳар бир кишининг оилада, жамоада, жамоатчилик жойларида, умуман жамиятда юриш-туриши, яшаш қоидалари, феъл - атвори, ҳатти - ҳаракатларининг жамини ифодалайди. Этика юнонча «ethos» сўзидан олинган бўлиб, “одат”, “одоб”, “расм-русум”. “феъл” маъноларини билдиради. Ушбу тушунча биринчи марта машҳур Юнон файласуфи ва мутафаккири Арасту (Аристотель,э.о.384-322 йй) томонидан ахлоқнинг синонимии сифатида ишлатилган.